

УДК 658:674.009.12(477.87)

Стегней М.І.

кандидат економічних наук, доцент
Мукачівського державного університету

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

У статті здійснено кількісну оцінку окремих параметрів конкурентоспроможності Закарпатської області. Визначено тенденцію зміни та прогнозне значення індексу конкурентоспроможності. Здійснено оцінку відхилень значень складових індексу конкурентоспроможності Закарпатської області від середніх по Україні значень та від максимальних значень. Проведено оцінку можливостей ведення бізнесу в Закарпатській області за рейтингом конкурентоспроможності регіонів України та за глобальним рейтингом.

Ключові слова: конкурентоспроможність, індекс конкурентоспроможності, рейтинг конкурентоспроможності.

Стегней М.И. МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ И ВОЗМОЖНОСТЕЙ ВЕДЕНИЯ БИЗНЕСА

Осуществлена количественная оценка отдельных параметров конкурентоспособности Закарпатской области. Определены тенденции изменения и прогнозные значения индекса конкурентоспособности. Осуществлена оценка отклонений для значений составляющих индекса конкурентоспособности Закарпатской области от средних по Украине значений и максимальных значений. Проведена оценка возможностей ведения бизнеса в Закарпатской области по рейтингу конкурентоспособности регионов Украины и по глобальному рейтингу.

Ключевые слова: конкурентоспособность, индекс конкурентоспособности, рейтинг конкурентоспособности.

Stehnei M.I. METHODOLOGICAL APPROACHES TO ASSESSING THE COMPETITIVENESS OF THE TRANSCARPATHIAN REGION AND OPPORTUNITIES FOR BUSINESS

This article provides a quantitative assessment of individual parameters competitiveness Transcarpathian region. The trends and projected changes in the index of competitiveness. The estimation variances of the component Competitiveness Index Transcarpathian region the average for Ukraine and values of the maximum values. An assessment of the possibilities of doing business in the Transcarpathian region rated the competitiveness of regions of Ukraine and global ranking.

Keywords: competitiveness, competitiveness index, ranking competitiveness.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність країни визначає її місце на світовому глобалізованому ринку. Для реформування економіки України у напрямі створення повноцінного конкурентного середовища та розвитку конкурентних відносин велике значення має дослідження категорії конкурентоспроможності на різних рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань конкурентоспроможності та методологічних проблем щодо її оцінки досліджено у низці наукових публікацій вчених, серед яких: Г.Л. Азов, І.О. Іртишева, Т.В. Стройко, Р.А. Фатхутдінов та інші.

Важливість досліджень обумовлена необхідністю нових методичних підходів до формування конкурентоспроможності та її оцінки, які зможуть вивести економіку України на більш високий рівень. Тому дослідження феномену конкурентоспроможності повинно здійснюватися у напрямі пошуку механізмів сталого розвитку.

Невирішені частини проблеми. У роботах вищезазначених науковців закладене вагоме методологічне та методичне підґрунтя для дослідження проблем конкурентоспроможності. Велика соціально-економічна значущість та масштабність цих проблем дає можливість знаходити все нові недосліджені аспекти та продовжувати наукові пошуки. Так, зокрема, найбільш актуальним напрямом, на наш погляд, є обґрунтування кількісних оцінок конкурентоспроможності країни, окремого регіону та підприємства в умовах глобальних викликів.

Метою дослідження є узагальнення кількісної оцінки, визначення параметрів та закономірностей зміни для конкурентоспроможності Закарпатської області та можливостей ведення бізнесу.

Основні результати дослідження. Важливою рушійною силою розвитку економічної системи є кон-

курентія. Дія конкуренції як об'єктивного економічного закону ринкового середовища є зовнішнім стимулом до збільшення масштабів виробництва, прискорення науково-технічного прогресу, підвищення продуктивності, впровадження нових форм організації виробництва тощо.

Визначення поняття «економічна конкуренція» надано у Законі України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р.: економічна конкуренція (конкурентія) – це змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість обирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку [1]. Криза дещо змінила глобальну економіку і виокремила важливість нових ринків та країн, що розвиваються, у глобальній економіці. Якщо прогресивні економіки шукають способи пришвидшити своє економічне зростання, то країни, що розвиваються, стають складовою рушійної сили у відновленні глобальної економіки.

Етимологічно термін «конкурентія» походить від латинського «concurrere» – зіштовхуюсь [8]. Водночас в економічній та юридичній літературі єдиного визначення поняття «конкурентія» не існує. Сучасні уявлення про конкурентію є різними. Так, Р.А. Фатхутдінов визначає конкурентію як процес управління своїми конкурентними перевагами для одержання перемог чи досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних чи суб'єктивних потреб в рамках законодавства або в природних умовах [9]. За Г.Л. Азовим, конкурентія – це суперництво на якому-небудь терені між окремими юридичними або фізичними особами (конкурентами), зацікавленими у досягненні однієї і тієї ж мети [2].

Конкурентоспроможність являє собою складну економічну категорію, яка характеризує здатність об'єкта витримувати конкуренцію у порівнянні з аналогічними об'єктами на даному ринку [6]. На відміну від інших економічних категорій, конкурентоспроможність характеризується рядом специфічних властивостей, які мають бути враховані при визначенні рівня конкурентоспроможності окремого підприємства: відносність, динамічність, складність та прогнозованість.

Конкурентоспроможність є ключовою категорією у сучасній економіці, умовою здійснення інтеграції країни у світове господарство, що активно включається у процес глобалізації. Зі зміною економічних умов і розвитком багатокладної економіки ринкового типу перед підприємствами виникають нові вимоги, характерні для ринкових умов господарювання. Основною з них є забезпечення конкурентоспроможності виробленого продукту, підприємства та галузі в цілому [5, с. 25].

В економічній літературі існує багато методик кількісної оцінки конкурентоспроможності. З 2005 року Всесвітній економічний форум [7] аналізує конкурентоспроможність, використовуючи Індекс глобальної конкурентоспроможності (ІГК) – комплексний інструмент оцінювання мікро- і макро-економічних показників національної конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність характеризується як набір інституцій, політик і факторів, що визначають рівень продуктивності країни, який, у свою чергу, впливає на рівень добробуту, який може забезпечити економіка. Крім того, рівень продуктивності також визначає дохідність інвестицій в економіку, котрі є фундаментальним стимулом економічного зростання. Інакше кажучи, конкурентоспроможні економіки – це ті економіки, які здатні зберегти зростання [3].

Конкурентоспроможність бізнесових структур окремої області можна оцінювати на основі показників-складових глобального індексу конкурентоспроможності. При створенні індексу глобальної конкурентоспроможності до уваги береться складність економічних процесів і пропонується виважене середнє значення великої кількості різних компонентів, кожен з яких відбиває один із аспектів конкурентоспроможності. Компоненти згруповані у 12 складових конкурентоспроможності (таблиця 1).

Таблиця 1

Компоненти конкурентоспроможності*

Індекс конкурентоспроможності		
Базові вимоги	Інституції	Основа факторно-орієнтованих економік
	Інфраструктура	
	Макроекономічне середовище	
Підсилювачі ефективності	Охорона здоров'я та початкова освіта	Основа економік, орієнтованих на ефективність
	Вища освіта та професійна підготовка	
	Ефективність ринку товарів	
	Ефективність ринку праці	
	Рівень розвитку фінансового ринку	
Фактори розвитку та інноваційного потенціалу	Технологічна готовність	Основа інноваційно-орієнтованих економік
	Розмір ринку	
	Рівень розвитку бізнесу	
	Інновації	

*Джерело: складено на основі [3]

Фонд «Ефективне управління» вже декілька років аналізує конкурентоспроможність усіх 27 регіонів України за методологією розрахунку Індексу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму. За результатами трьох років можна аналізувати динаміку зміни показників і встановлювати закономірності й тенденції у розвитку регіонів. Дані щодо конкурентних переваг та бар'єрів розвитку кожного регіону формують базу для прийняття стратегічних рішень, які сприяють покращенню якості життя у регіоні, а також забезпечують правильний вибір найбільш оптимального місця для ведення бізнесу. Індекс конкурентоспроможності регіонів України 2013 розрахований на основі статистичних даних за 2011-2012 роки та результатів опитування керівників компаній, який був проведений протягом січня-травня 2013 року [3].

За даними Фонду «Ефективне управління», за минулий рік значення індексу конкурентоспроможності Закарпатської області практично не змінилося, що призвело до втрати трьох позицій у національному рейтингу. Порівняно з іншими регіонами України сильними сторонами області залишаються охорона здоров'я і початкова освіта, а також інституції. Регіон значно відстає від лідерів за інфраструктурою, вищою освітою і профпідготовкою, рівнем розвитку бізнесу та інноваціями. Як і в середньому по Україні, нестабільність державної політики та податкова політика є найбільш проблемними чинниками для ведення бізнесу. На третьому місці опинилися податкові ставки.

Таблиця 2

Динаміка індексу конкурентоспроможності Закарпатської області*

Рік	2009	2010	2011	2012	2013
Бал	3,45	4,10 ↑	3,80 ↓	3,95 ↑	3,96 ↑

*Джерело: складено автором на основі [3; 7]

Рис. 1. Динаміка, трендова закономірність та прогноз індексу конкурентоспроможності Закарпатської області

Використовуючи засоби табличного процесора Microsoft Excel та враховуючи закономірності зміни індексу конкурентоспроможності за 2009-2013 роки для побудови лінії тренду, ми спрогнозували значення індексу конкурентоспроможності на кінець 2014 року та представили закономірність його зміни у вигляді трендового рівняння полінома третього ступеня. Таким чином, при інших рівнозначних умовах можна передбачити, що індекс конкурентоспроможності Закарпатської області становитиме 4,13. Проте для підвищення в рейтингу конкурентоспро-

можності для Закарпатської області необхідно визначити найбільш істотні фактори впливу або складові конкурентоспроможності.

У рейтингу Індексу національної конкурентоспроможності 2013 Закарпатська область займає 20-ту сходинку, опустившись на три позиції порівняно з попереднім роком. Значення Індексу в балах при цьому практично не змінилося – 3,96, що менше, ніж середнє значення по 27 регіонах і результат України в глобальному рейтингу. За підсумками оцінки 2013 року, значення Індексу конкурентоспроможності Закарпатської області (3,96 бала) відповідає рівню 89-го місця у світі (Молдова). З усіх країн СНД, що беруть участь у глобальному рейтингу, бал Закарпатської області краший лише ніж у Киргизії. При цьому найкраща оцінка у регіону – за субіндексом базових вимог (рівень 83-го місця), які найбільш важливі для економік на початковій стадії розвитку. За двома іншими субіндексами оцінки Закарпатської області відповідають рівню 100-го місця у світі. Примітно, що за субіндексом фактори розвитку та інновації результат області практично відповідає балу Росії, що трохи вище, ніж у Болгарії, і значно перевершує оцінку Грузії. За минулий рік Закарпатська область покращила оцінки для восьми складових Індексу конкурентоспроможності з дванадцяти. Найбільше зростання балів відзначається за складовими рівня розвитку фінансового ринку (плюс 0,18 бали), технологічної готовності (плюс 0,14 бали) та ефективності ринку товарів (плюс 0,12 бали). При цьому таке зростання допомогло регіону вивести на відносно непоганий рівень у світі лише одну з відмічених складових – ефективність фінансового ринку (62-е місце). Найбільше зниження оцінок сталось за складовою ефективності ринку праці (мінус 0,09 бали), хоча вона продовжує входити до числа відносних конкурентних переваг області у світовому порівнянні – рівень 37-го місця у світі. У національному рейтингу Закарпатська область входить до трійки лідерів за складовими інституції, охорона здоров'я та початкова освіта (обидві – третє місце).

За даними Фонду «Ефективне управління», серед 27 регіонів України Закарпаття посідає передостаннє місце за складовою вища освіта та професійна підготовка. Оцінка регіону не дозволила б йому піднятися вище, ніж 79-те місце у світі. Такий результат

гірший на 36 позицій, ніж в Україні, і на 32 позиції, ніж у Росії в глобальному рейтингу конкурентоспроможності. Регіон тягнуть вниз показники охоплення вищою освітою (27-е місце в Україні і рівень 82-го місця у світі) і можливість отримання якісної бізнес-освіти (рівень 136-го місця з 148 країн світу). Разом з тим охоплення середньою освітою і рівень доступу до мережі Інтернет у школах оцінюються на рівні кінця п'ятої десятки країн світу. Традиційно, в області одні з найнижчих оцінок в національному рейтингу конкурентоспроможності за складовими рівень розвитку бізнесу та інновації – 26-е і 24-е місця відповідно. Наприклад, з інновацій, порівняно з рейтингом 148 країн світу, оцінки регіону відповідають 113-му місцю у світі – рівень Буркіна-Фасо, Сербії та Беніну. Незважаючи на відносно високий, на думку місцевого бізнесу, інноваційний потенціал (рівень 40-го місця у світі), такий низький результат у цілому зумовлений низькою якістю науково-дослідних закладів (рівень 115-го місця у світі), недостатньою наявністю наукових та інженерних кадрів в області (рівень 119-го місця), невисокими витратами на дослідження і розробки з боку бізнесу (останнє місце серед регіонів України і рівень 131-го місця у світі).

Керівники бізнесу в Закарпатській області, як і в середньому по 27 регіонах України, вважають нестабільність державної політики найбільшою проблемою для бізнесу. Така думка 17% опитаних у регіоні. На друге місце бізнес поставив податкову політику (13,8%). На відміну від середніх результатів по Україні, в Закарпатській області третю сходинку рейтингу найбільш проблемних факторів для ведення бізнесу займають податкові ставки, які набрали 9,6% за результатами опитування. Бізнес регіону більшою мірою, ніж в середньому по Україні, стурбований нерозвинутою інфраструктурою, інфляцією та регіональною митною політикою. У той самий час вважаються менш пріоритетними доступ до фінансування, злочинність та крадіжки [3].

Висновки. На наш погляд, методика оцінки конкурентоспроможності повинна враховувати наступні методичні положення:

1. Система оцінок має включати як індивідуальні, так і інтегральні показники. Інтегральні показники доцільно використовувати при стратегічному

Таблиця 3

Оцінка результатуючих показників Закарпатської області за 12 складовими конкурентоспроможності за 2013 рік*

Назва показника	Бал	Середнє значення по Україні	Відхилення від середнього	Максимальне значення	Відхилення від максимального значення
Індекс конкурентоспроможності	3,96	4,01	-0,05	4,40	-0,44
Інституції	3,95	3,83	0,12	4,00	-0,05
Інфраструктура	3,59	3,90	-0,31	5,12	-1,53
Макроекономічне середовище	4,20	4,20	0	4,20	0
Охорона здоров'я та початкова освіта	5,93	5,75	0,18	5,97	-0,04
Вища освіта та професійна підготовка	4,15	4,55	-0,4	5,28	-1,13
Ефективність ринку товарів	4,18	4,12	0,06	4,26	-0,08
Ефективність ринку праці	4,61	4,63	-0,02	4,80	-0,19
Рівень розвитку фінансового ринку	4,15	4,12	0,03	4,26	-0,11
Технологічна готовність	3,14	3,11	0,03	4,38	-1,24
Розмір ринку	2,05	2,21	-0,16	3,71	-1,66
Рівень розвитку бізнесу	3,80	3,96	-0,16	4,25	-0,45
Інновації	2,84	3,04	-0,2	3,60	-0,76

* Джерело: розраховано автором на основі даних [3; 7]

плануванні, при прийнятті рішень, пов'язаних з подальшим розвитком, а індивідуальні показники дозволяють оцінити величину резерву підвищення за окремими напрямками і компонентами.

2. Складові фактори, що використовуються для оцінки конкурентоспроможності області, повинні бути якнайповнішими і відображати істотні ознаки конкуренції, а також потенційні можливості ведення бізнесу в регіоні і вірогідність досягнення результатів у майбутньому. Сукупний вплив усіх чинників оцінюється за допомогою відповідного окремого показника.

3. Індивідуальні показники конкурентоспроможності області з окремих компонентів обчислюються, базуючись на основі даних офіційної звітності та результатів опитування керівників компаній.

4. Необхідно виконувати принцип безперервності інформації для того, щоб можна було аналізувати динаміку зміни показників і встановлювати закономірності й тенденції у розвитку регіонів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-ІП // Урядовий кур'єр. – 2001. – 21 березня. – № 50.
2. Азов Г.Л. Конкуренція: аналіз, стратегія і тактика / Г.Л. Азов. – М. : Центр економіки і маркетингу, 1996. – 87 с.
3. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013. Фонд «Ефективне управління» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://competitiveukraine.org.ua/uploadfiles/ckfinder/files/reports/2013/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf.
4. Іртицева І.О. Державно-приватне партнерство як механізм підвищення міжнародної конкурентоспроможності в умовах глобальних викликів / І.О. Іртицева, М.І. Стегней // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки, № 5. – Хмельницький, 2013. – С. 272-275.
5. Іртицева І.О. Вплив глобалізації на рівень конкурентоспроможності національної економіки / І.О. Іртицева, Т.В. Стройко, М.І. Стегней // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки» № 4 – Харків, 2013. – С. 34-46.
6. 25 ключевых книг по экономике / [Бейтон А., Казорола А., Долло К., Дре А.М.] ; пер. с фр. Ю.Ф. Пучкова, В.И. Ханиной. – Челябинск : «Урал LTD», 1999. – 559 с.
7. Проект фонду «Ефективне управління» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://competitiveukraine.org.ua/ua/reports/ukraine/2013>.
8. Словник іншомовних слів [уклад. О.С. Мельничук]. – К. : Головна редакція української радянської енциклопедії АН УРСР, 1974. – 776 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrajintsine.narod.ru/slovyk_meln/slova/b.htm.
9. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации / Р.А. Фатхутдинов. – М. : Эксмо, 2005. – 240 с.

УДК 339.138:339.17

Тришкіна Н.І.

*кандидат економічних наук, доцент,
директор*

*Хмельницького торговельно-економічного коледжу
Київського національного торговельно-економічного університету*

МАРКЕТИНГ У ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА

Стаття присвячена складовим маркетингу, які застосовуються у діяльності вітчизняного торговельного посередництва. Викладено авторське бачення впливу елементів маркетингу на розвиток торговельного посередництва з урахуванням інноваційних перетворень національної економіки. Запропоновано шляхи подальшого реформування торговельного посередництва із використанням інструментів маркетингу як форми регулювання у межах концептуальних основ його розвитку та як елементу інфраструктури товарного ринку.

Ключові слова: споживач, споживчий ринок, роздрібна торгівля, торговельне посередництво, маркетинг, збут, товарна політика, ціноутворення.

Тришкіна Н.И. МАРКЕТИНГ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТОРГОВОГО ПОСРЕДНИЧЕСТВА

Статья посвящена составляющим маркетинга, применяемым в деятельности отечественного торгового посредничества. Изложено авторское видение влияния элементов маркетинга на развитие торгового посредничества с учетом инновационных преобразований национальной экономики. Предложены пути дальнейшего реформирования торгового посредничества с использованием инструментов маркетинга как формы регулирования в пределах концептуальных основ его развития и как элемента инфраструктуры товарного рынка.

Ключевые слова: потребитель, потребительский рынок, розничная торговля, торговое посредничество, маркетинг, сбыт, товарная политика, ценообразование.

Trishkina N.I. TRADE MARKETING BUSINESS MEDIATION

The article is dedicated components used in marketing of domestic trade intermediation. Article presents the author's vision of elements of marketing to develop commercial mediation based on innovative transformation of the national economy. The ways of further trade reform mediation using marketing tools as a form of regulation within the conceptual frameworks of development and infrastructure as part of the commodity market.

Keywords: consumer, consumer market, retail, commercial mediation, marketing, sales, product policy, pricing.

Постановка проблеми. Трансформація економіки України та її поступовий перехід до ринкової моделі розвитку зумовили виникнення необхідності перебування та адаптації усього її господарського механізму у відповідності до вимог Європейського Союзу. Це

висуває величезну кількість проблем, практичне вирішення яких дуже ускладнене через відсутність відповідних теоретичних розробок. Однією з таких проблем, причому найбільш актуальних на сучасному етапі, є використання маркетингу в діяльності тор-